

задњем делу овога крака. Има их неколико које су преко 1 м. дубоке. Рапавих бигрених површина, пресеци имају дно покривено трошном бигреном масом. у коју су уложени многи облуди од бигра, махом као лешњик и орах велики. Изнад сваког пресека на тавану има једна или више дијаклаза, кроз које вода капље и цури, засићена калцијум бикарбонатом, и падом, распрскавањем и испаравањем те воде постали су поменути пресеци.

Ј. Ц.

ПРОМАТРАЊА У СТОПИЋА ПЕЋИНИ.

Г. Мирко Поповић, проф. у Ужицу послао нам је податке о каналу између Пријесека и Понора, који у претходном чланку није испитан. Ово су проматрања г. М. Поповића:

Главни ходник се од Пријесека наставља за 70 м. На крају ове дужине налази се одсек 2 м. висок низ који река пада. Под одсеком је доста велика и дубока бучница. Хука овога пада, разбијање воде у прамење и маглу, и ковитлање њено по бучници чини ванредан утисак и даје веома занимљиву слику. Све до овога одсека ширина главног ходника износи 20 м. а висина до 50 м. (? Ур.) Од овога одсека главни ходник се више не рачва. Пење се, сужава и снижава. Ширина му је 10 м. а висина 15 м. На 60 м. дужине од првог одсека налази се други одсек 4 м. висине, на ком је други пад реке и под којим је много већа и дубља бучница него код првог одсека. Овај други пад је величанственији и лепши од првог, али је пењање до њега веома мучно. Последњи део главног ходника дугачак је 40 м., нагло се сузи на 6 м. а још јаче снизи, на 5, 3 и 2 м. и ту се долази до врло узаног отвора 0.60 м. висине и 0.40 м. ширине, кроз који избија вода из горњег отвора — Понора. Над самим овим узаним отвором налази се велика и дубока вртача (хоризонтале 35 м., вертикале 23 м.), која је својим дном ударила у сам таван ходника и снизила га. Да није ове преграде, пећина би била скроз проходна.

Горњи отвор пећине — Понор — овакав је: ширина доле 6 м., горе 4 м., висина 10 м. Кратким ходником 8 м. дужине улази се у прилично пространу дворану четвртаста облика, чија је дужина 8 м., ширина 6 м., а висина 12 м. На дну ове дворане налази се мали одсек низ који река клизи и улази у кратак ходник, на чијем се дну налази други одсек од 1.50 м. висине низ који река поново пада, па после тока од 15 м. улази у онај узани отвор под вртачом, из кога се после јавља у пећини.

Дужина пећине са Понором и оба споредна ходника износи 390 м. Правац јој је ЈЗ-СИ.

Изнад Понора је увала, дугачка 6 км. којом тече река, чији је извор испод брда Бојишта. Како је отвор из Понора

за пећину мали и како њим не може да отече сва вода која се накупи у Понору кад су јаке кише и кад се отапају снегови, то је тада Понор пун воде па се и сама увала за читав километар и више претвори у језеро. Често пута, у оваким приликама, вода достигне толику висину да се готово изравни са самим ивицама увале. На Понору и стенама поред увале може се видети то пењање воде. Увала је постала од низа

Хоризонталан пресек Стопића Пећине.

вртача чије су пречаге прокинуте, а Понор је био дно последње вртаче кроз које је вода понирала. Другим речима: пре стварања пећине овде смо имали појаву краће реке понорнице. Овај Понор је ређи тип горњег отвора код наших пећина. Нема га више ни код једне пећине у ужичкој околини.

У непосредној близини доњег отвора Стопића Пећине налазе се два осредња врела са температуром од 7.5° С. Изнад десног ходника пећинског налазе се, у Великом Кршу, у једном низу пет звекара неједнаке величине: највећа са ширином 18 м. и дубином 9 м., а најмања ширине 8 м. а дубине 3 м. Низ тај је правца З.-И. и прелази преко пећине и оба ходника, али је само једна звекара, над левим ходником, пробила таван ходника и са њим је у вези.

Река што протиче кроз пећину одмах се улива у Приштевицу. Приштевица је кратка тока — 15 км. — и улива се у Велики Рзав. Клисуре јој је дубоко усечена у кречњачки терен; стране су јој готово вертикалне, нарочито од пећине до утока. Овај део клисуре је и много дубљи него горњи. Река прави велике окуке, од којих је највећа и најзанимљивија она од Змајеваца до Колишевице. По странама ове клисуре пуно је окапина, а у некима се од њих налазе и јака врела. Најјаче и најпознатије тако врело зове се Змајевац.

Мирко Поповић.

НАСЕЉА СРПСКИХ ЗЕМАЉА.

Испитивање насеља у Српским Земљама ухватило је дубока корена. До данас је публикован већ огроман материјал. У девет публикованих књига „Насеља Српских Земаља“ на 7394 стране изашло је 32 расправе о насеобинским односима у